

Miten slangi viestii?

Julkisen sanan tyyllinen yleissävy on viime vuosina ollut madaltumaan päin. Kaunokirjallisuuteen, viikkolehtiin, sanomalehtien viihdepalstoille ja asiallisempiinkin teksteihin on suorastaan tulvinnut puhe- ja arkikielen ilmauksia. Suosijansa on sellaisillakin sanoilla ja sanontatavoilla, joita esim. Nykysuomen sanakirja on leimannut peräti alatyylisiksi tai slangiin kuuluviksi.

Kielyhteisömme jäsenet suhtautuvat kyseiseen kehitykseen hyvin eri tavoin. Nykysuomen perussanakirjan päätoimittaja maist. Jouko Vesikansa on mm. Helsingin Sanomissa 14. ja 27. 3. 1976 puhunut varsin myötämielisesti »kaupunkisuomen» puolesta. Hän katsoo suomen kirjakielen vain hyötyvän siitä, että Etelä-Suomen taajamissa käytettyä arkikieltä ja slangia enenevästi viljellään joukko-

viestinnässä. Toisaalta on moista menoa kärkevästikin arvosteltu. Niinpä Lasse Harju polemikoidessaan Vesikansaa vastaan («Alistuuko kielenhuolto» HS 21. 3. 1976) korosti puhe- ja kirjakielen eroa. Hän huomautti mm.:

Painetulta tekstiltä sen sijaan täytyy voida vaatia mahdollisimman suurta kielellistä tarkkuutta, koska paperille kirjoitetun virheen voi vaivatta korjata ja koska painettavaa tekstiä voi etukäteen harkita huolellisemmin. Ne, jotka väittävät kielen tarkoituksen olevan vain toimivuus, ovat kyynikoita, kielen anarkisteja.

Kielemme alamäki alkoi 1960-luvulla, jolloin nuoret radikaalit sananhuiskijat kaatoivat lähes kaikki puhe- ja kirjakielen väliset raja-aidat. Löysän kielen matkiminen tekstissä oli kuin vasikalle kevään ensi niitty.

Jonne Piippo (HS 11. 4. 1976) katsoo suomen kielenkin joutuneen inflaation uhriksi ja vitsoo uutta muotia tähän tapaan:

Inflaatiokierteeseen ajautunut kieli ottaa sanoja sieltä mistä saa. Keinottelunhenki yleistyy. Kierrossa täytyy pyöriä enemmän ja enemmän. Siihen sieppautuu sanoja normaalista puheesta, maalaismurteista, kaupunkilaiskielestä, katuslangista, paikallisista erikoiskielistä. Kieleen tulvii läheltä ja kaukaa sanojen suulasvuo.

Kaikki kelpaa, mutta suomen rikastumisen on tilapäistä, kohentaminen kuulolumetta. Nuorison käyttösanasto vastaa sen tarpeita, jotka eivät aina ole kovin kummoiset. Varttuneen väenkin on ollut pakko hyväksyä ajanmukaiseen ilmaisuun kuuluvina sanoja, joita aikaisemmin on käyttänyt vain suutuspäissään eikä lasten kuullen.

Nuo sanat tosin kiinnostavat jokaista, mutta niiden sanomiseen ei kaikilla ole yhtäläistä tarvetta. Ne ovat alatyöihin pahanpohjista nousutta sanareservä, joka on ehättäytynyt antamaan uutta puhtia ilmaisuvoimiltaan helposti väsyvien käyttösanojen repaleiselle kerjäläisarmeijalle. Niiden köyhdyttävä apu on tullut huomattavan kalliiksi.

Piipon näkemyksessä on paitsi voimaa myös osuvuutta. Katunuorison kielimuoti on tosiaan levinnyt melkoisessa määrin aikuistenkin ilmaisuun, samaan tapaan kuin nuorison pukeutumiskaava on innos-

tanut monet täysi-ikäisetkin ahtautumaan muka käytännöllisiin ja huokeisiin »farkkuihin». Nuorekkuutta ja kuviteltua edistystä ihailtaessa on sorruttu keskenkasvuisuuden palvontaan.

Ymmärrän liikkuvani vaarallisella alueella: taantumuksellisen leiman saa ottaensa helposti. Peräännynkin arvostelmista ja makukysymyksistä tarkastelemaan »kaupunkisuomen» slangi-ilmauksia siltä kannalta, miten ne viestivät. En yritä selvittää sitä, missä määrin vivah-teikkaampia ja tyylillisesti nautittavampia tai päinvastoin missä määrin latteampia ja tympeämpiä ne joidenkin mielestä kenties ovat kuin ne kirjasuomen jokaiselle tutut sanat, joiden denotaatio eli käsitteellinen merkitys on sama. Tarkastelen aivan yksinkertaisesti sitä monesti varmaan unohtettua kysymystä, ymmärtävätkö »kaupunkisuomen» slangisanastoa muut kuin sitä jokapäiväisessä elämässään kuulevat ja mahdollisesti käyttävätkin Helsingin seudun tai Etelä-Suomen (nuoret) asukkaat.

En ole mennyt testaamaan slangisanojen tuttuutta sen syvemmältä kuin Jyväskylän yliopiston opiskelijain keskuudesta. Poimin testiäni varten 50 slangiin kuuluviksi luokiteltavaa sanaa, joita suomen kielen proseminaariharjoituksissa oli havaittu käytetyn viime aikoina julkaistussa kaulokirjallisuudessa. En pyrkinyt suinkaan keräämään vaikeaa sanastoa, vaan valitsin joukkoon monia hyvin yleisiä ilmauksia, joiden otaksuin olevan lähes kaikille tuttuja (esim. *fyrkka, hima, iisi, liksa, lopari, mani, simmarit, sökö*). Todella harvinaisiksi olettamiani tapauksia oli vain jokusia. Koehenkilöiden oli määrä selittää tuntemansa sanat.

Testiin osallistui 52 psykologian opiskelijaa (osa arvosana-, osa tutkiaineopiskelijoita) ja 34 suomen kielen opiskelijaa. Ryhmien välillä ei ilmennyt käytännöllisesti katsoen mitään eroja. Suomen opiskelijat, jotka miltei kaikki opiskelivat ensimmäistä vuottaan, eivät siis olleet yhtään tietävämpiä. Voin näin ollen esittää koeryhmien tulokset yhdistettyinä.

Testin sanat selityksineen sekä oikeiden vastausten määrät

<i>bailata</i> juhlia	59
<i>bamlata</i> jutella	22
<i>blaija</i> tyttö	—
<i>dallata</i> kuljeskella	11
<i>depis</i> depressio	72
<i>digata</i> pitää (esim. musiikista)	33
<i>divari</i> vanhojen kirjojen (tavarain) kauppa	19
<i>dorga</i> typerä, hullu	82
<i>fudu</i> potku, erottaminen	8
<i>fyrkka</i> raha	82
<i>hima</i> koti	86
<i>hogata</i> oivaltaa, keksiä	17
<i>hoitsu</i> sairaanhoitaja	42
<i>intti</i> armeija, asepalvelu	84
<i>iisi</i> helppo, kevyt	84
<i>järkky</i> järkyttävä, kaamea	74
<i>kilsa</i> kilometri	70
<i>kiska</i> kioski	68
<i>kultsu</i> kulta, heila	54
<i>laku/loku</i> ¹ lakritsi/kello	38
<i>leivari</i> leivos	3
<i>lekuri</i> lääkäri	78
<i>liksa</i> palkka; raha	69
<i>lopari</i> lopputili	81
<i>mani</i> raha	85
<i>murtsi</i> äiti	6
<i>notski</i> nuotio	14
<i>pileet</i> juhlat, hipat	86
<i>pleisi</i> paikka	54
<i>popula</i> joukko, ryhmä	73
<i>postari</i> postimerkki	52
<i>prätikä</i> moottoripyörä	84
<i>punkku</i> punaviini	72
<i>rafla</i> ravintola	79
<i>raivis</i> raivokohtaus	71
<i>redu</i> retki	3
<i>senssi</i> mahdollisuus	34
<i>simmarit</i> uimahousut, -puku	84
<i>skabat</i> kilpailu, koe	25
<i>skotata</i> ampua, »iskeä»	9
<i>skotsa</i> lakkii, päähine	34
<i>skrivata</i> kirjoittaa	85
<i>sprigi</i> takki	—
<i>stuidu</i> ylioppilas	23
<i>styylata</i> seurustella	76
<i>suulis</i> aurinko, päivänpaiste	8
<i>suedu</i> ruotsalainen	5
<i>sökö</i> rikki; korttipeli	80
<i>taukki</i> hölmö	82
<i>ööli</i> olut	72

Lienee syytä korostaa, että vastaukset on arvioitu mahdollisimman lempeästi. Oikeiksi on hyväksytyt kaikki sellaiset

selitykset, joista hyvällä tahdolla voi päätellä, että vastaaja on suurin piirtein ymmärtänyt sanan (yhdenkin) merkityksen. Täsmällisiä, muodollisesti moitteettomia määritelmiä ei siis ole vaadittu.

Keskimääräinen tulos tuntuu heikolta: 29,4 sanaa 50:stä oikein. Sen voi ilmaista niinkin, että kyseisistä sanoista oli keski-suomalaisille ylioppilaille tuntemattomia peräti 40 prosenttia. Tekstiyhteys tietysti paljastaisi kirjallisuutta luettaessa yhden ja toisen entuudestaan oudon sanan merkityksen, mutta läheskään kaikki eivät senkään perusteella selviäisi. — Yksityistuloksissa oli suuria eroja. Kaksi parasta tunsivat sanoista 43, kolmas 38, kolme seuraavaa 37. Heikoimmat tulokset olivat 16 (kahdella), 18 ja 19 (kolmella). Puolet vastaajista tunsu 27—32 sanaa.

Käsitteäkseni on tehtävä se johtopäätös, että keski-suomalaiset ylioppilaat ymmärtävät eteläsuomalaista arkikieltä perin puutteellisesti. Liian rohkeaa ei liene otaksua, että vähemmän kirjasisivistystä saanut ja iäkkäämpi keski-suomalainen väestö tajuaa sitä vielä huonommin. Voitaneen edelleen päätellä, että jos kirjoittaja haluaa viestiä muille kuin Etelä-Suomen taajamien asukkaille, hänen on syytä tarkoin harkita, missä määrin slangisanoja kannattaa käyttää. Pahoin pelkään, etteivät niitä kaikki helsinkiläisetkään niin hyvin hallitse, kuin slangiin tottuneet kirjoittajat helposti kuvittelevat.

Koskettelen myös hieman kysymystä, minkä verran puheena olevaa sanastoa on omaksuttu Keski-Suomen pääkaupungissa opiskelevan väen aktiiviseen kielenkäyttöön. Testini yhteydessä koehenkilöiden oli alleviivauksin merkittävä ne sanat, joita he itsekin käyttävät. Ilmeni, että useimmat viljelevät kyseisiä ilmauksia ylen vähän. Yksitoista ei katsonut yhdenkään testin sanan kuu-

¹ Monistusvirheen takia *laku*n asemesta tuli toiselta koeryhmältä kysytyksi *loku*a. Sekin sattuu olemaan slangisana (urbaanimmin myös *kloku*), jonka 8 henkeä selitti oikein.

luvan aktiivisiin ilmaisuvaroihinsa; jotkut jopa närkästyneinä sanoutuivat irti mokomasta helsinkiläisyydestä. Eniten slangisanoja käyttävä koehenkilö oli alleviivannut 24 sanaa, seuraavat 22 ja 21. Keskimääräksi tuli 7,2 sanaa. Selvästi vähiten ilmoittivat kyseistä sanastoa käyttävänsä vanhimmat osanottajat. Yli 30-vuotiaiden psykologian opiskelijain keskimäärä oli vain 3 sanaa. Tämäkin 16 hengen joukko selitti oikein sanoja jokseenkin saman verran kuin nuoremmat koehenkilöt (28,4). Todettakoon, että slangisanoja parhaiten tuntevat eivät suinkaan aina ole niiden ahkerimpia käyttäjiä. Jotkut tunsivat yli 30 sanaa mutta eivät ilmoittaneet viljelevänsä niitä lainkaan, jotkut ymmärsivät sanoja vähemmän mutta käyttävät itse suhteellisen monia. Ääritapaus lajissaan on opiskelija, joka ilmaisi käyttävänsä 17:ää sanaa, vaikka ei tuntenut enempää kuin 23.

Palaan vielä kysymykseen slangisanojen viestivyydestä. On selvää, etteivät sellaiset sanat voi tehokkaasti välittää sanomaa, joita huomattava osa kieliyhteisön jäsenistä ei tajua ollenkaan

tai joiden merkityksestä sillä on vain himmeä aavistus. Viestin normaalia välittymistä häiritsee ymmärtääkseni monessa tapauksessa sellainenkin sana, jonka lukija tosin tajuaa mutta jonka hän samalla tuntee tyylillisesti yhteyteensä sopimattomaksi. Tekstistä töröttävät ilmaukset eivät koidu eduksi vaan päinvastoin vaikeuttavat lukijan keskittymistä asiaan.

Slangisanat voivat olla tarkoituksenmukaisia, jos sanomaa ei halutakaan levittää koko kieliyhteisön alueelle eikä kaikkii ikäryhmiin. Helsinkiläinen nuoriso ymmärtänece tyydyttävästi »kaupunkisuomeaan», mutta kaikei se ymmärtää myös yleissuomea. Erityisen epäviisasta on slangin käyttö, jos tekstiä toivotaan luettavan nykyhetkeä myöhemminkin. Slangisanojen kohtalonahan on yleensä nopea lakastuminen. Testissäni oli kaksi sanaa, joita kukaan ei tuntenut: *blaija* ja *sprigi*. Eivät ne olleet sen kauempaa muinaisuudesta kuin vuodelta 1968, Eila Pennasen Tilapäistä. Tilapäistä!

Paavo Pulkkinen